

31. Karacasulu Şeyh Süleyman Rüşdî'nin yayımlanmamış manzum Uşşâkî silsile-nâmeleri

İlyas KAYAOKAY¹

APA: Kayaokay, İ. (2022). Karacasulu Şeyh Süleyman Rüşdî'nin yayımlanmamış manzum Uşşâkî silsile-nâmeleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 476-499. DOI: 10.29000/rumelide.1164181.

Öz

Genel olarak manzum silsile-nâmeler, bir tarikatın şeyhlerinin, icazet sırasına göre, en az birer beyitle anlatıldığı metinlerdir. Edebiyatımızda bu gelenek, bilhassa Halvetî şairler arasında revaç bulmuştur. Bu çalışmanın konusunu, Halvetîliğin bir diğer kolu olan Uşşâkî tarikatının şeyhlerinin listelendiği, iki manzum meşâyih silsile-nâmesi teşkil etmektedir. Daha evvel gözden kaçmış bu iki manzum Uşşâkî silsile-nâmesi, mezkûr tarikatın Aydın yöresindeki şeyhlerinden Yemez-zâde Süleyman Rüşdî'ye (1770-1834) aittir. Silsile-nâmelerin bugüne kadar bilinmemesinin sebebi; divanının tek nüshaya dayalı neşredilmiş olması ve başka nüshalarının dikkate alınmayışından kaynaklanmıştır. Rüşdî'ye ait Divân'ın, Ankara Millî Kütüphane ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde tespit edilen iki nüshasında, şairin iki silsile-nâmesinin daha olduğu anlaşılmış böylece Uşşâkî silsile-nâmeleri alanında yazdığı üç kasideyle en çok eser veren şair olmuştur. Rüşdî'nin uzun aruz kalıplı redifsiz iki kasidesinde de Hz. Peygamber'den kendisine kadar uzanan toplam 44 şeyhin kronolojik listesi verilmiştir. Makalemizde, silsile-nâme, Uşşâkî silsile-nâmeleri ve Rüşdî hakkında bilgi verildikten sonra iki silsile-nâmenin şekil ve muhteva incelemesi yapılacaktır. Ardından metinlerin Arap harflerinden Latin alfabesine transkripsiyonlu aktarımı yapılacak ve tıpkıbasımlarına yer verilecektir. Bu iki yeni metnin gün yüzüne çıkarılmasının tür literatürüne ve Rüşdî hakkında yapılacak yeni çalışmalara katkı sunması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Rüşdî, Halvetî, Uşşâkî, silsile-nâme, tasavvuf

Unpublished verse Uşşâkî Silsile-names of Sheikh Süleyman Rüşdî from Karacasu

Abstract

In general, verse silsile-names are texts in which the sheikhs of a sect are told in at least one couplet, in order of ratification. In our literature, this tradition has found popularity especially among Halvetî poets. The subject of this study is two verse sect silsile-names in which the sheikhs of the Uşşâkî sect, which is another branch of Halvetism, are listed. These two poetic Uşşâkî silsile-names, which had been overlooked before, belong to Yemez-zâde Süleyman Rüşdî (1770-1834), one of the sheikhs of the aforementioned order in the Aydın region. The reason why these silsile-names are not known until today; This is due to the fact that the poet's diwan was published based on a single copy and other copies were not taken into account. In the two copies of Rüşdî's Divân, which were found in the Ankara National Library and the Istanbul University Rare Works Library, it was understood that the poet had two more silsile-names. In Rüşdî's two odes with long aruz patterns and without redifs, a chronological list of 44 sheikhs in total, ranging from the Hz. Prophet to himself, is given. In our

¹ Dr. Arş. Gör., Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı ABD (Tunceli, Türkiye), kayaokay_2323@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8544-2307. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 08.07.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164181]

article, after giving information about silsile-name, Uşşâkî silsile-names and Rüşdî, the form and content of two silsile-names will be analyzed. Then, transcription of the texts from Arabic letters to Latin alphabet will be made and facsimiles will be included. It is expected that the unearthing of these two new texts will contribute to the genre literature and new studies on Rüşdî.

Keywords: Rüşdî, Halvetî, Uşşâkî, silsile-name, mysticism

Giriş

Arapçada “ulaştırmak, vardırmaq, zincir örmek” anlamlarına gelen “selsele” kökünden müştak “silsile” kelimesi (çoğulu; selâsil); zincir, zincirleme olan şey, art arda gelen şeylerin meydana getirdiği sıra, soy sop, ocak, soy defteri, suyu şelale hâlinde dökme, rütbe ve mevki yönünden bir sınıf içindeki derecelenme” gibi manalara tekabül etmektedir (Tosun, 2009: 206; Özkat, 2022: 492). Tasavvufî bir kelime olarak silsile, diğer adıyla tomar; ilk defa hadis ilminde “sened” ile aynı anlamda kullanılmış olup birbiri ardınca post-nişân olmuş, birbirine icazet vermiş tarikat şeyhlerinin Hz. Peygamber’den başlanarak kronolojik olarak listelenmesidir (Tosun, 2009: 206; Donuk, 2022: 630). Bu liste verilirken bazen Hz. Peygamber’den başlatılarak ilerler bazen de geriye yani Hz. Peygamber’e doğru ilerler. Edebiyatımızda böyle listeleri muhtevî, manzum, mensur yahut ikisi karışık yazılmış eserlerin geneline de silsile-nâme denilmiştir.

Suat Donuk, edebiyatımızda bir tür teşkil eden silsile-nâmeleri “manzum” ve “mensur” olarak ikiye ayırdıktan sonra mensur silsile-nâmeleri “*icazetnâme / hilâfetnâme türünde olanlar, vefeyâtnâme / menâkıbnâme türünde olanlar ve tasavvufî bilgilerle karışık olanlar*” şeklinde üç gruba tasnif etmiştir (2020: 19-20). Mustafa Özkat da manzum, mensur ayırmaksızın muhtevâsına göre tüm silsile-nâmeleri beş başlık altında toplamıştır: 1. *Peygamberler, Hânedânlar (Padişahlar) ve Tanınmış Kişilerin Ailevî Geçmişini (Soylarını) Konu Alan Silsile-nâmeler*. 2. *Hattat Silsile-nâmeleri (Silsile-i Hattâtîn)*. 3. *Kürsü Şeyhliği Silsile-nâmeleri*. 4. *Nakîbü’l-Eşrâf Silsile-nâmeleri*. 5. *Meşâyih Silsile-nâmeleri (Tasavvufî Silsile-nâmeler – Tarikat Silsile-nâmeleri)* (2022: 494-495).

Bu çalışmada daha evvel yayımlanmamış “meşâyih silsile-nâmeleri” kategorisine giren iki eser ele alınıp tanıtılacaktır. Bugüne kadar, çeşitli tarikatların şeyh listelerini, birer ikişer beyitle anlatan, ekseriyeti mesnevi ve kaside nazım şekliyle yazılmış manzum silsile-nâmeler üzerine pek çok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Burada tekrara düşmemek adına manzum silsile-nâmelerden ayrıca söz edilmeyecektir. (Konu hakkında daha fazla bilgi için bk: Tatcı, 2009; Ayçiçeği, 2014; Kiremitçi, 2018; Özçelik, 2018; Donuk, 2020 ve 2022; Öztoprak ve Özkat, 2021; Özkat, 2022).

İnceleme konusu yapılan eserler manzum olup Uşşâkî tarikatının silsilesi hakkındadır. Uşşâkî tarikatı, Halvetî tarikatının 16. asırda ayrılan bir diğer kolu olup kurucusunun Hüsâmeddin-i Uşşâkî olduğu kabul edilir. “Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin’in tesis ettiği Halvetiyye’nin orta kolu olan Ahmediyye tarikatının dört ana şubesinden biridir. Tarikatın silsilesi Hüsâmeddin Uşşâkî’nin şeyhi Emîr Ahmed Semerkandî vasıtasıyla Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin’e ulaşır” (Kılıç, 2012: 232). Edebiyatımızda Uşşâkî tarikatına mensup bazı şairler (Taşkesenlioğlu, 2018; Aydın, 2020) tarafından manzum Uşşâkî silsile-nâmeleri yazılarak bu tarikatın şeyhlerinin bildirildiği görülür. Bu tür şiirler, tarikat büyüklerinin unutulmaması adına yazılmış birer belge niteliği taşır. Kuloğlu Şeyh İlyas’ın (ö.1657), 39 beyitlik kıt’a-yı kebiesi; Seyyid Mehmed Cemâleddin’in (ö. 1750), 89 ve 94 beyitten müteşekkil iki mesnevisi; Ahmed Hüsâmeddin’in (ö.1754), 168 beyitlik mesnevisi; İsmail Hikmetî’nin (ö.1773), 15 beyitlik kasidesi;

Salâhaddin'in (ö.1782), 29 beyitlik kasidesi; Cemâleddin Kâsım'ın (?), 86 beyitlik kasidesi ve 297 beyitlik mesnevisi manzum Uşşâkî silsile-nâmelerine örnektir (Özkat, 2022: 499-504).

Makalede daha evvel yayımlanmamış, dikkatsizlikten kaynaklı gözden kaçan iki yeni manzum Uşşâkî silsile-nâmesi ele alınacaktır. Söz konusu eserler bu tarıkata mensup şairlerden Semiz-zâde Süleyman Rüşdî'ye ait olup ilk defa Özkat (2022: 537-38) tarafından dikkat çekilmiştir. Rüşdî'nin daha evvel bir silsile-nâme kasidesi biliniyordu ancak diğer iki silsile-nâmesi, dîvânının farklı nüshalarında yer aldığı için fark edilememişti. Bu yazıda, Süleyman Rüşdî hakkında bilgi verildikten sonra yayımlanmamış iki yeni silsile-nâmesinin tanıtımı ve incelemesi yapılacaktır. Bulunan nüshalardan hareketle de metnin Arap harflerinden Latin alfabesine transkripsiyonlu aktarımı yapılacaktır. Gerek tür literatürü gerek Rüşdî hakkında yapılacak yeni çalışmalara katkı sunulması hedeflenmektedir.

1. Süleyman Rüşdî ve yayımlanmamış iki Silsile-nâmesi

Mensubu olduğu tarıkata nasıl intisap ettiği ilginç ve ibret verici olan tasavvuf erbablarından biri de Uşşâkî şeyhlerinden Süleyman Rüşdî'dir. Şakilikten (haydut, yol kesen, haylaz) şeyhliğe kadar uzanan bir hayatı olan Rüşdî, 1770 senesinde Aydın'ın Karacasu ilçesinde doğar. Semiz-zâde veya Yemez-zâde lakabıyla muteber, güçlü ve köklü bir aileye mensup Rüşdî'nin babası İsmail Ağa'dır. Gençlik dönemine denk gelen su krizi karşısında halkın yanında olmuş, onların menfaati için uğraşmış, silah kuşanıp devletin karşısında durmuştur. Onun, 1801 senesinde eşkiyalığı bırakarak Uşşâkî şeyhlerinden Muhammed Zühdi'ye mürid ve halife olduğu, mâl ve servetinin tamamını Allah yolunda hayır için harcadığı ifade edilir. Birilerinin menfaatine aykırı olan davranışları sebebiyle Kayseri'ye sürgün edilmiş ve saraya derdini anlatınca II. Mahmud'un emriyle Karacasu'ya geri dönmüştür. Ali Fâizî ve Mustafa Nûrî adlarıyla ikiz çocuğu olan Rüşdî, 1834 yılında memleketinde vefat etmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bk: Kuruüzüm, 1991; Semiz, 2010; Tanç, 2013; Çalık, 2018; Şengün, 2019 ve 2020; Susoy, 2020).

Rüşdî'nin bilinen en önemli eserleri "Dîvânı" (Semiz, 2010) ve "Tercüme-i Kitab-ı Pend-i Attar Şerhi" (Çalık, 2018) olup Necdet Şengün'ün yaptığı çalışmalarla yeni eserleri gün yüzüne çıkmıştır. Bir mecmuada yeni tespit edilebilen diğer eserleri şunlardır: "Tercüme-i Risâle-i Emrû'l-muhkem", "Risâle-i Beyânü'l-vâridât", "Kitâbü't-tevbeti ve'n-nedâme", "Şerhü'n-nükâti'l-mergûbe", "El-Muammâyü'l-Arabiyyetü'l-Kemâl Paşa-zâde", "Kasîde-i Şeyh Süleymân Rüşdî", "Ta'bîr-nâme", "Risâle-i İbret-nümâ", "Ferâiz-i Erba'a ve Hamsîn", "Hâzâ Kelimât-ı Kudsiyye". Yine ona ait bazı mektuplar da bu mecmuada kayıtlıdır. (Şengün, 2019 ve 2020) Kaynaklarda ayrı bir eser gibi sunulan 64 beyit kadar olan "Silsile-nâme-i Tarîk-i Uşşâkî" manzumesi, şairin dîvanı içindeki bir kasidedir.

Rüşdî'nin bu kasidesi dışında Uşşâkî tarikatının silsilesini anlattığı iki farklı kasidesi daha tespit edilmiştir. Söz konusu manzumeler yine dîvanı içerisinde kayıtlıdır. Bugüne kadar bilinmemesinin sebebi, mezkûr dîvanının tek nüshaya dayalı olarak neşredilmesidir. Şairin dîvanının başka iki nüshasında bu manzumeler kayıtlı olup bir nüshada bir kaside yoktur. Rüşdî Dîvânı'nın şimdiye dek tespit edilebilen dört nüshası vardır. Bunlardan ikisi Ankara Millî Kütüphane'de (06 Mil FB 332 ve 06 Mil Yz A 7296/2); biri İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde (TYO2802); diğeri de Almanya Millî Kütüphanesi'ndedir. (Ms.or.oct.2793) Rüşdî'nin kaynaklarda zikredilen Silsile-nâmesi, 06 Mil FB 332'de yer alan nüshadadır. Diğer iki silsile-nâmesi ise; 06 Mil Yz A 7296/2 ve İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi'ndeki nüshadadır. Her iki nüsha da bugüne kadar inceleme konusu yapılmamıştır. Bu nüshalarda yer alan silsile-nâmelerin şekil ve muhteva incelemesinin ardından transkripsiyonlu aktarımı yapılacaktır.

1.1. Silsile-nâmelerin tahlili

1.1.1. Şekil yönünden incelenmesi

1.1.1.1. Başlık

Manzumelerden sadece birinde başlık görülmektedir. İlk silsile-nâme, her iki nüshasında da başlıksız olup sadece bir nüshada besmeleden evvel “Destûr yâ Hazret-i pîr Hüsâmü’-d-din-i Uşşâkî” ibaresi vardır. Manzumenin silsile-nâme olduğu, muhtevâsından anlaşılmalıdır. Tek nüshası olan ikinci manzumenin başlığı, besmeleden evvel kırmızı mürekkeple “Silsile-nâme-i tarîk-i ‘Uşşâkiyye-i Hüsâmü’-d-dîn kuddise sırâhu’l-mübîn” şeklinde belirtilmiştir. Hüsameddin Uşşâkî (ö.1593), Halvetî tarikatının bir kolu olan Uşşâkiyye’nin kurucusu ve piri olarak kabul edilmektedir. Bundan ötürü Rüşdî, bu başlığı kullanmıştır.

1.1.1.2. Yazılış tarihi

Silsile-nâmelerin yazılış tarihine dair eldeki tek veri ikinci kasidenin Millî Kütüphane nüshasındaki istinsah tarihidir. Kayda göre; H. 1315/ M. 1897-98 tarihinde Mesud Efendi adında bir kimse tarafından Rüşdî’nin vefatından 62 sene sonra istinsah edilmiştir.

1.1.1.3. Yazılış sebebi

Silsile-nâmelerin neden yazıldığına dair ipuçlarını, silsile kelimesinin geçtiği bazı beyitlerde anlayabilmek mümkündür. İlkinde, Allah’a ulaşmak isteyenlerden zikredilen gerçek tarikat erlerinin yolunun tutulması istenir. İkincisinde, her derde deva olacak iksirin, bu silsile içindeki tarikat büyüklerinde olduğu ifade edilir. Şair, bunlar izhar olsun, tarikat büyükleri bilinsin diye eserlerini nazmetmiştir.

Bunda Hüdâ’sın isteyen tutsun bu râh erlerini
Zîrâ ki bunlardır şâhîh silsile-i ‘Âl-i ‘Abâ (K. 1/59)

Silsile eyledim bir bir olardır mâye-i iksîr
Bulup bu mâyeden bir pîr sülûkiñ eyle var ikrâr (K. 2/69)

1.1.1.4. Nazım şekli ve türü

Her ikisi de kaside nazım şekliyle tertip edilmiş olup iki kaside de klasik kasidelerdeki bölümlere uygun şekilde tertip edilmemiştir. 61 beyitten oluşan ilk kasidede, silsile-nâmenin asıl kısmı için on beyitlik bir hazırlık vardır. Burada “aşk zincirine bağlanan” ilk kişinin Hz. Muhammed olduğu belirtilerek halkanın başı oluşuna değinilir. 11. beyitten itibaren “aşk sırrının” kimlere geçtiği, sırasıyla ifade edilir. 53. beyitten son beyte kadar fahriye vardır. Tarikatın bir mensubu olan Rüşdî, sıranın kendisine gelişini vb. hususları anlatır. Kasidede nesib, girizgâh, tevhid, naat bölümleri olmadığı gibi dua bölümü de yoktur. Üç beyitte (K. 1/54-55-61) mahlas zikredilmiş olup biri (b.54) silsil-nâme halkasından oluşunu bildirmek içindir. İkinci manzume de aynı anlayışla tertip edilmiş 71 beyitten müteşekkil bir kasidedir ve Rüşdî nazım şeklini bir beyitte bildirir:

Dir iseñ âdem-i ma’nî kanı ben varayım aña
Kaşîdem evvelinden gör okuyup olasıñ bîdâr (K. 2/68)

İlk dört beyitten sonra Rüşdî, kendisinden başlayarak halkaya dâhil olan Uşşâkî şeyhlerini 49. beyte kadar sıralar. Daha sonra Hz. Peygamber ve Hz. Ali hakkında kısa methiyeden sonra fahriye bahsiyle kasideyi bitirir. İki beyitte (K. 2/5-71) mahlas bildirilmiş olup ilkinde tarikat silsilesinden “Süleyman Rüşdî” olarak zikredilir. Her iki kaside, beyit sayıları bakımından silsile-nâme geleneği içerisinde orta hacme yakın metinlerdir. Anlaşılacağı üzere yalnızca Uşşâkî tarikatı şeylerinden söz ettiği için tür olarak ikisi de “Uşşâkî silsile-nâmesi”dir.

1.1.1.5. Vezin

Her iki silsile-nâme de uzun kalıplı bir aruz vezniyle yazılmıştır. İlk kaside recez bahrinin *müstefilün müstefilün müstefilün* kalıbıyla; ikinci kaside de hecez bahrinin *mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün* kalıbıyla nazmedilmiştir. Böyle uzun kalıpların tercih edilmesinin sebebi; Rüşdî'nin, tarikat erlerinin vasıflarından daha fazla bahsedebilme arzusundandır. Onun genel olarak hemen her mutasavvıf şairde olduğu gibi vezin kullanımında başarılı olduğu söylenemez. Pek çok mısra da vezin hatası vardır. Her iki silsile-nâmede, eksik ve fazla hecelerden; tefileyi bozan yanlış kelime tercihlerinden kaynaklı bazı vezin hataları görülmektedir. Vezin aksaklıkları metinler üzerinde dipnot hâlinde belirtilmiştir.

1.1.1.6. Redif ve kafiye

Her iki kaside de gayr-ı müreddef olup ilk silsile-nâme; kafiyesi elif harfi olan bir “elifiyye”dir. İkinci silsile-nâme de divanlarda en çok görülen bir “raiyye” kasidesi olup “-âr” sesleri kafiye teşkil etmektedir. Rüşdî, vezinde olmasa da kafiye ve redif kullanımında başarılı sayılacak ölçüdedir. Yer yer kafiye kelimelerinde tekrarlar görülse de bu durum kasidelerde olağan karşılanmaktadır. Kafiye kelimeleri, ekseriyetle Arapça ve Farsça kökenli kelimelerden seçilmiştir.

1.1.1.7. Dil ve üslup

Her iki silsile-nâme de dinî-tasavvufî kavram ve terimlerle örülü olup dil yer yer Arapça ve Farsça ibarelerle ağırlaşmaktadır. Hatta bir mısraın tamamen Farsça olduğu görülür. (K. 2/26) Böyle metinlerin genelinde olduğu gibi ayet (K. 1/10-16-44; K. 2/1-41) ve bazı hadislerden (K. 1/11; K. 2/51-54) de iktibaslar yapılmıştır. İlk kasidenin dili daha sâde düzeyde olup alışılmamış türden terkipler, bağdaştırmalar fazla yoktur. Basit ve uzun cümle anlayışıyla bir anlatım söz konusudur. Manzumeler, 18. asrın dil özelliklerine uygundur. Ancak bir nüsha diğerinden daha eski olduğunu sanıyoruz. Zira arkaik ek sayılabilecek “-durur” bildirme eki (K. 2/47-62; K. 1/61), başka bir beytin bir diğer nüshasında “-dur” şeklindedir. (K. 1/4) Yine bir beyitte de Eski Anadolu Türkçesi devrine ait “-uban” (K. 2/50) ve “-updur” (K. 2/52) zarf-fiil eki kullanılmıştır. İkinci silsile-nâmenin dili, ilkinde göre daha eski gibidir. Rüşdî'nin silsile-nâmeleri, uzun bir vezinle yazılmış olsa da dili tutuk, kulağı tırmalayan bir yapıda değildir. İçerisindeki seci, aliterasyon gibi ses tekrarına ve sese dayalı diğer edebî sanatlarla dil, uzun cümlelere rağmen oldukça akıcıdır.

1.1.2. Silsile-nâmelerin Muhtevası

Rüşdî'nin silsile-nâmelerinde Uşşâkî tarikatı şeylerinin kronolojik sıraya uygun şekilde listeleri verilmiştir. Kasideler arasındaki tek fark; ilk kasidede silsile Hz. Muhammed'den başlayıp Rüşdî ile son bulurken ikinci kasidede silsile halkası Rüşdî ile başlayıp geriye doğru giderek Hz. Peygamber'le son bulmaktadır. İki metinde de silsile içindeki toplam kişi sayısı şairin kendisiyle birlikte 44 olup listelerin sırasında bir değişme yoktur.

Silsile-nâmelerde, bir aşk halkasına bağlı olanların bir diğerinden nasıl geçtiği anlatılırken aşk şarap ve sır gibi tasavvufî kavramlar yoğun şekilde kullanılır. “Aşk sırrını aldı”, “feyz aldı”, “aşk şarabını sundu/nuş eyledi”, “sırna erişti”, “aldı”, “irdi”, “ahz etti” gibi ifadelerle şeyhlere geçişi anlatılır. Bahse konu olan şeyh ve din büyüklerinin hayatına dair çok fazla bilgi, yorum verilmez. Sadece bazılarının kısaca methi, varsa lakabından, unvanından ve nereli olduğundan bahsedilir. Şeyhler hakkında ifade edilen hususlar iki metinde de aynıdır. Bir kasidede müşahede edemediğimiz şeyhin lakabını, unvanını ve nereli olduğunu diğerinde görebilmek mümkündür.

İki silsile-nâmede, Hz. Muhammed ve Hz. Ali dışında her şeyhe birer beyit ayrılırken mezkûr tarikatın kurucusu olarak kabul edilen Hüsameddin-i Uşşâkî’den iki beyitte söz edilir. (K. 1/41-42; K. 2/18-18) Rüşdî, Uşşâkî silsilesini, Hz. Peygamber ile başlatır ve ondan da Hz. Ali’ye geçtiğini ifade eder. Hemen her tarikata ait silsile-nâmede esas pire yani kurucusuna kadar verilen liste aynıdır. Örneğin Halvetiyye tarikatının kurucusu Şeyh Ömer’dir. Ondan sonra bir kolu kuran varsa silsile ondan itibaren ayrılır. Rüşdî’nin silsile-nâmelerinde yer alan Şeyh Muhammed Fikrî’nin kim olduğunu tespit edilememiştir. Başka metinlerde Muhammed Bekrî adında bir şeyhten bahsedilmektedir. Burada Rüşdî’nin yanıldığını düşünüyoruz. Eserlerin yer aldığı yazmalarda isimlerin altı çizilmiş ve üzerine numaralar eklenmiştir. İki silsile-nâmede verilen liste şu şekilde olup ilk kasidedeki sıra esas alınmıştır.

1. Hz. Muhammed (570-632). (K.1/ 11; K. 2/49)
2. Hz. Ali [Haydar-ı Kerrar] (599-661). (K. 1/11; K. 2/48)
3. Hasan-ı Basrî (641-728). (K. 1/12; K. 2/47)
4. Habîb el-‘Acemî (ö. 747-48). (K. 1/13; K. 2/46)
5. Dâvud-ı Tâ‘î (ö. 781?). (K. 1/14; K. 2/45)
6. Ma‘ruf-ı Kerhî (ö. 815-16?). (K. 1/15; K. 2/44)
7. Şeyh Seriyyû’s-Sakatî (772-865). (K. 1/16; K. 2/43)
8. Cüneyd-i Bağdâdî (830-909). (K. 1/17; K. 2/42)
9. Mîmşâd-ı Dîneverî (ö. 911). (K. 1/18; K. 2/41)
10. Şeyh Muhammed Dîneverî (ö. 951). (K. 1/19; K. 2/40)
11. Şeyh Muhammed Fikrî [Bekrî] (?). (K. 1/20; K. 2/39)
12. Şeyh Vecihü’d-dîn (ö. 1050). (K. 1/21; K. 2/38)
13. Şeyh Sühreverdî (1097-1168). (K. 1/22; K. 2/37)
14. Kutbu’d-dîn-i Ebherî (ö. 1177). (K. 1/23; K. 2/36)
15. Şey Muhammed Rüknu’d-dîn (ö. 1218). (K. 1/24; K. 2/35)
16. Şeyh Şihâhü’d-dîn Muhammed Şirâzî (?). (K. 1/25; K. 2/34)
17. Şeyh Cemâlû’d-dîn Tebrîzî (?). (K. 1/23; K. 2/33)
18. Şeyh İbrahim Zâhid-i Geylânî (1218-1301). (K. 1/27; K. 2/32)
19. Şeyh [Ahi] Muhammed Geylânî (ö. 1317). (K. 1/28; K. 2/31)
20. Şeyh Ömer [Halvetî] (ö. 1397). (K. 1/29; K. 2/30)
21. Şeyh Muhammed Mirâmî (Ahi Mirem) (ö. 1409). (K. 1/30; K. 2/29)
22. Şeyh Hacı İzzü’d-dîn [Türkmani] (ö. 1425). (K. 1/31; K. 2/28)
23. Şeyh Sadrû’d-dîn-i Hiyâmî [Hiyâvî] (ö. 1455). (K. 1/32; K. 2/27)
24. Şeyh Seyyid Yahya Şirvanî (ö. 1466). (K. 1/33; K. 2/26)
25. Şeyh Muhammed Monla Pir [Erzincani] (ö. 1474). (K. 1/34; K. 2/25)

26. Şeyh İbrahim Tacü'd-dîn [-i Kayserî] (ö. 1478). (K. 1/35; K. 2/24)
27. Şeyh Alâü'd-dîn-i Uşşâkî (ö. 1485-86). (K. 1/36; K. 2/23)
28. Şeyh Ahmed Yigitbaşı Marmaravî (1435-1504). (K. 1/37; K. 2/22)
29. Şeyh Hacı [Habib-i] Karamanî (ö. 1496). (K. 1/38; K. 2/21)
30. Ümmî Sinân (1488-1568). (K. 1/39; K. 2/10)
31. Seyyid Ahmed Semerkandî (ö. 1573). (K. 1/40; K. 2/19)
32. **Şeyh Hüsâmü'd-dîn-i Uşşâkî** (ö. 1593). (K. 1/41; K. 2/17)
33. Seyyid Muhyî Cân [Memican-ı Saruhanî] (ö. 1600). (K. 1/43; K. 2/16)
34. Şeyh Ömer [Karîbî] (?). (K. 1/44; K. 2/15)
35. Şeyh Âlim Sinân (?). (K. 1/45; K. 2/14)
36. Şeyh Muhammed-i Keşânî (?). (K. 1/46; K. 2/13)
37. Şeyh Halîl Gümülcevi (?). (K. 1/47; K. 2/12)
38. Şeyh Abdü'l-kerîm Keşânî (?). (K. 1/48; K. 2/11)
39. Şeyh Osman Sıdkî (ö.1699). (K. 1/49; K. 2/10)
40. Şeyh Muhammed Hamdî (ö. 1733). (K. 1/50; K. 2/9)
41. Şeyh Cemâlü'd-dîn (ö. 1750). (K. 1/51; K. 2/8)
42. Şeyh Salâhü'd-dîn (1705-1782). (K. 1/52; K. 2/7)
43. Şeyh Muhammed Zühdi (ö.1806). (K. 1/53; K. 2/6)
44. **Şeyh Süleyman Rüşdî** (1770-1834). (K. 1/54; K. 2/5)

Anlaşılabacağı üzere diğer metinde de silsile, Rüşdî'den başlayarak geriye doğru gitmektedir. Türk edebiyatında bulunan bu türdeki diğer silsile-nâmelerle kıyaslandığında benzer hususları ihtiva ettiği, zikredilen isimler hakkında literatüre katkı sunabilecek orijinal bilgilerin bulunmadığı görülmektedir.

1.2. Metinler

Nüshaları

Kasidelerin yer aldığı iki nüsha tespit edilmiştir. Bu nüshalar birer Rüşdî Dîvânı olup daha evvel incelemeye konu olmamıştır. Metin neşrinde iki silsile-nâmenin bulunduğu İ. Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi'ndeki nüsha N1; Millî Kütüphane'de kayıtlı olan nüsha N2 kısaltmasıyla gösterilecektir.

N1 Nüshası

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde NEKTYO2802 demirbaş numarası ve 894.35-1 yer numarası ile kayıtlı "Dîvân-ı Rüşdî" içinde kayıtlıdır. Yekûnu 153 varak olan eser, 240x165 mm. ölçülerinde olup ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiğine dair bir kayıt yoktur. Rika hatlı, kırmızı cetveli her varakta satır sayısı 25 ile 27 arasında değişmektedir. Söz başları ve bazı yerler kırmızı ve yeşilimsi bir mürekkeple yazılmıştır. İlk kaside eserin, 2a-3a varakları arasında; ikinci kaside 3b-4b varakları arasında kayıtlıdır. Tarikat silsilesinde yer alanlar yeşil mürekkeple yazılıp altı kırmızı mürekkeple çizilmiştir. İlk kasidede, Hz. Peygamber'den başlanarak Rüşdî'ye kadar 1'den 44'e dek sayı eklenmiştir. İkinci kasidede ise Rüşdî'den başlanıldığı için sayılar 44'ten geriye doğru gider.

N2 Nüshası

Ankara Milli Kütüphane’de O6 Mil Yz A 7296/2 yer numarası kayıtlı “Divan” içerisinde yer almaktadır. Bu nüshada ilk kaside yoktur. Kütüphane kaydına göre, 210x135 mm. ölçülerinde, kırmızı meşin sırtlı eski cilt içindedir. H. 1315/ M. 1897-98 yılında, Mesud Efendi tarafından istinsahı tamamlanmıştır. Nesih hatlı, cetvelsiz her varakta satır sayısı değişmektedir. Kaside, Divan’ın hemen başında 3a-6a varakları arasında kayıtlıdır. Diğer varaklardan farklı olarak beyitler alt alta yazılmıştır.

Kasidelerin Neşrinde İzlenen Yöntem

Metinlerde transkripsiyon alfabesi kullanılmış ek ve kelimelerin imlasında metne bağlı kalınmıştır. İsmail Ünver’in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Notlar” makalesinde vurguladığı hususlara olabildiğince riayet edilmiştir.

Tek bir nüsha esas alınmamış hangi nüsha vezin ve manaya uygun ise o esas alınmış, farklılıklar dipnot hâlinde belirtilmiştir. II. kaside N2’de yer almadığı için tam nüsha olduğu belirlenebilen N1’e öncelik verilmiştir.

Her beyte numara verilmiş olup varak numaraları sayfanın sonunda köşeli parantez [] ile belirtilmiştir.

Ayet ve hadisler tırnak içinde gösterilerek dipnotta mealine yer verilmiştir.

Mısralardaki silsileyi bildiren isimler siyah punto ile belirtilmiştir.

Vezin, metinlerin başında italik şekilde belirtilmiştir. Kasidelerdeki imale, zihaf ve med gibi aruz hususiyetleri *italik* biçimde gösterilmiştir. (Atıf terkipleri dâhil) İmalede heceler, “*geldi*”; med “*şeyh*” ve zihafıta ise harfler, “*sûfi*” *italik* hâle getirilmiştir.

Veznin aksadığı yerlerde üzerine dipnot düşülerek veznin aksadığı belirtilmiştir.

Metin tamir edilirken eksik yazılan ibareler köşeli parantez [] ile fazla yazılan hece yahut kelimeler < > içinde gösterilmiştir. “Ki” ile yapılan birleşik kelimelerde düşen harf kesme ’ işareti ile gösterilmiştir. (k’oldı; n’eyleyeyim gibi...)

Metinler**Kaside I**

Bi’smillâhi’r-raḥmani’r-raḥîm

[*Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün*]

1. Ey şüfî-i Yezdân-perest tüt güşîḡı benden yaḡa
Maḡşûd ise ‘azm-i vişâl İn sūḡhanem ḡüb-est tu-râ
2. Zencîr-i ‘aşḡa bend olan kimlerdür aḡdem anḡlayup
‘Aşḡ zencîrin sen *de* taḡıl maḡlûb ise vaşl-ı lîḡâ
3. ‘Aşḡ ḡamrımı kimdür viren yâ kim alup nûş eyleyen

Sâkî ile mînâyı bil hayrette gezme tâlibâ

4. Rıf at ile menzildurur tevḥîd-i Yezdân Aḥmed'e
Mekkî'durur² aḳdem inen anda degüldür mâye hâ

5. Tevḥîd-i 'âm dindi aḳa bî-mâyedür taḳdîr ile
Anda bulunmaz zevk-ı 'aşḳ vuşlat derin itmez güşâ

6. İkincisi Medîne'de itdi zuhûr bâ-mâyedür
Nâmûs-ı Ekber bilâ-emr geldi Resûl'e ez-Ḥudâ

7. Yeden be-yed ol ḥazrete tevḥîd telkîn eyledi
Maḳşûdını itdi beyân Faḫr-ı Cihân ol hümâ

8. Bu mâyeden lâyıklara telkîn ile emr olunup
Şîr-i Ḥudâ'yı evvelâ çekdi yakına Muştafâ

9. Bu mâyede esrâr-ı Ḥaḳ bu mâyede iḥsân-ı Ḥaḳ
Bu mâyede sultân-ı 'aşḳ sözümdede yok³ çün u çirâ

10. Ey zâhid-i ḥod-bîn olan gör ḳanda var iksîr-i 'aşḳ⁴
"İnnâ hedeynâhu's-sebîl"⁵ remzi kücâ yâ tû kücâ

[2a]

11. Aḥmed bu sırrı Ḥayder'e luḳf eyledi telkîn ile
Şânında geldi ba'dezîn kim "Lâ-fetâ" vü "Hel etâ"

12. Ḥayder Ḥasan Başrı'ye çün luḳf ile telkîn eyledi
Açdı başîret çeşmini gördi Ḥaḳ'ı ender-beḳâ

13. Andan Ḥabîb el-'Acemî aldı bu sırrı⁶ şübhesiz
Buldi dürr-i ma'nâyı râh oldı bu silke reh-nümâ

14. Dâvud-ı Tâ'î merd-i Ḥaḳ aḳz itdi andan bu sırrı⁷
Ḥüccet degil mi şöyle zât ey 'âḳılân fehm it saḳa

² N1: Mekkî'dür

³ N1: sultân-ı 'aşḳ yok sözümdede

⁴ N2: Ey zâhid-i ḥod-bîn gör ḳandadır iksîr-i 'aşḳ

⁵ İnsan Sûresi 3. âyet (Muhakkak Biz ona (doğru) yolu gösterdik)

⁶ N1: aldı hem bu sırrı

⁷ N2: merd-i Ḥaḳ aḳz eyledi esrârını

15. **Ma'rûf-ı Kerhî** aldı bil andan bu sırrı mâyeyi
Andan irer sâlikleri *bu* mâyeden 'avn-i rızâ
16. Şeyh-i **Serî-yi Saķaķı** andan idüp aķz-ı füyüz
"Min ke'sin kân"ı⁸ zevķım ol eyledi aķz [u] 'aķâ
17. Andan **Cüneyd** ki şâh-ı 'aşķ sırrı vücûda ekledi
Bağdâdî' dür nesli anıķ maķbûb-ı zât-ı Kibriyâ
18. **Mimşâd Dîneverî** 'azîz andan alup telķînini
Neşr itdi şâh-ı 'âleme ol zât-i pâk-i pür-ziyâ
19. Eş-şeyh **Muķammed Dîneverî**⁹ aķz itdi andan nûr-ı Hâķ
Hâzâ şırâtü'l-müstaķîm bende diyüp itdi nidâ
20. **Fikrî Muķammed** kuķb-ı Hâķ andan irişdi menzile
Hükümünde *oldı* bir zamân çerh¹⁰-i dehir gîti-nümâ
21. [Eş-] **Şeyh Vecihü'd-dîn** daķı¹¹ andan alup kâdılıķı
Ser-defter-i *kuķzât odurur*¹² ger zâhir ü bâına
22. Eş-şeyh **Sühreverdi**¹³ daķı *oldı* çerâĝ-ı râh-ı dîn
'İlm-i ledün esrârını feyz eyledi andan şehâ
23. Ol¹⁴ **Kuķbü'd-dîn-i Ebherî** andan tuyup sırr-ı Hâķ'ı
Geçdi serîr-i 'aşķı cels itdi o demde pîr-i mâ
24. Şeyh **Muķammed Rüknü'd-dîn** andan alup irşâdını
Kıldı cihâni ser-te-ser irşâd ile ol incilâ
25. Andan **Şihâbü'd-dîn** daķı eş-Şeyh Muķammed¹⁵ aķz idüp
Şîrâz ilinden ol hümâ açdı perîñ saçdı vefâ

⁸ İnsan Sûresi, 5. âyet (İyiler de, karşımı kafur olan bir kadehten içerler)

⁹ Bu kelimeden ötürü vezin aksamaktadır.

¹⁰ N2: çerh

¹¹ N2: bu kelime yoktur.

¹² N2: odur

¹³ Bu kelimeden ötürü vezin aksamaktadır.

¹⁴ N2: hem

¹⁵ N1: Muķammed'den

26. Eş-Şeyh **Cemâlî'd-dîn**-i mâ andan irişdi vuşlatı
Nâmi Muḥammed aşlı¹⁶ hem Tebrîz diyârından ola
27. **İbrâhîm-i Zâhid** daḥı Geylân ilinden 'azm idüp
Andan içüp 'aşk ḥamrını şeh sâķî-i ke's-i fenâ
28. Andan **Muḥammed** şeyhunâ Geylân ilinden çün irüp
Aldı ḥilâfet emrini himmetle oldı muḳtedâ
29. Andan pîr-i Ḥalvetî eş-şeyḥ **'Ömer** almışdurur¹⁷
Pîr oldı râh-ı Allâh'da oldı¹⁸ vekîl-i enbiyâ
30. Eş-Şeyḥ **Muḥammed** kim **Mirâmî**'de alup andan nefes¹⁹
Aḥz eyledi bu vaḥdete oldı bu silkte pîşvâ
31. **Hâcî 'İzzü'd-dîn** merd-i dîn andan tıyup ḥarfen be-ḥarf
Geçdi ḥilâfet tahtına nefis 'askerin itdi hebâ²⁰
32. [Eş-Şeyḥ] **Şadrü'd-dîn**²¹-i **Ḥıyâmî** de alup andan berât
Oldı tabîb-i ehl-i 'aşk derd-i dile virdi devâ
33. **Seyyid Yahyâ**²²-y1 şeyhunâ Şirvân ilinden geldiler²³
Bu gülşen-i vaḥdetde ol şeydâ olup gördi vefâ
34. Eş-Şeyḥ **Muḥammed Monlî Pîr** aḥz itdi andan 'ilm-i dîn
Sırr-ı 'aref dersini ol cândan oḳutdı dâ'imâ
35. **İbrâhîm-i Şeyḥ Tâcü'd-dîn** cân cem'ini andan görüp
Ser-i tâc-ı 'Uşşâķ oldı ol bu rehde zü'l-'atâ
36. Eş-Şeyḥ **'Alâü'd-dîn** daḥı 'Uşşâķ[ı] nâm [ü] merd-i dîn
Aḥz itdi andan 'ilm-i Ḥaķ çün oldu şâh-ı etkıyâ

¹⁶ N1: bu kelime yoktur.

¹⁷ N2: eş-şeyḥ 'Ömer telkini almışdurur/ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

¹⁸ N1: Allâh'da ol oldı

¹⁹ N2: Muḥammed kim ol aldı andan nefesi

²⁰ N2: bu beyit yoktur.

²¹ Bu kelimedeki vezin aksamaktadır.

²² Bu kelimedeki vezin aksamaktadır.

²³ N1: ilinden çüş idüp

37. A'nî ki eş-Şeyh **Ahmed Yigitbaş** merdî²⁴ dimek ile²⁵

Meşhûr ki ol andan alup feyz-i Hâk'ı buldı şafâ

[2b]

38. **Hâcî Karâmânî** dahı andan irüp kurb-ı Hâk'a

Çapdı cihân şahınında ol çevgân-ı 'aşkı bî-riyâ

39. **Ümmî Sinân** kutb-ı cihân andan alup gavşiyyeti

Sultân-ı 'âlem oldı ol hükmin yürüdü her yaña

40. **Seyyid Ahmed Semerkandî**²⁶ şeyhî²⁷ dahı andan alup

Oldı muvahhid serveri buldı maķâm-ı müntehâ

41. Andan **Hüsâmü'd-dîn-i 'Uşşâkiyye** pîr oldurur²⁸

İhyâ idüp ol mesâliki himmet-i-le ol pîr-i mâ

42. Ol şâh-ı Buḥārâ virür naql eyleyüp kim bu deme

Ṭur(u)k-ı Muhammed'de güzel açdı o şâh-râh-ı necâ

43. Andan da **Seyyid Muḥyî Cân** 'an aş/ Erzincânî'dir

Giydi vilâyet tâcını Hâk virdi kurbına sezâ²⁹

44. Andan irüp eş-Şeyh **Ömer** esrâr-ı "kerremnây"[ı]³⁰ kim

"Es-sâbikûne's-sâbikûn"³¹ sırrı aña oldı³² revâ

45. **Âlim Sinân** şeyhu's-şüyüh andan alup mîşâk-ı 'aşk

'İlminde yektâ şâh olup bildi nedir sırr-ı 'amâ

46. Eş-Şeyh **Muḥammed-i Keşânî** de o zâtdan alup

Varlığını maḥv eyleyüp buldı özi faķr³³ u fenâ

24 N1: bu kelime yoktur.

25 Mısrada vezin aksamaktadır.

26 Bu isimden ötürü vezin aksamaktadır.

27 N1: ve şeyh

28 N2: oldı / Mısrada eksik heceden ötürü vezin aksamaktadır.

29 N2: Hâk kurbına oldı sezâ

30 İsrâ Sûresi 70. âyet (Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık.)

31 Vâkıa Sûresi 10. âyet (Hayırda önde olanlar ecirde de öndedir.)

32 N1: oldı aña

33 N1: faķr

47. Andan **Gümülcinevî eş-Şeyh Halîl** aḫz eyledi³⁴
'Aşk-ı Hudâ'ya oldu ğarḳ envâr-ı Hâḳ itdi nümâ
48. Şeyhu'ş-şüyüh **'Abdü'l-Kerîm** a'nî **Keşânî** şeyhunâ
Aldı gönül ser-mâyesin taḫḫîḳ ile buldı rehâ
49. **'Osman Şıdkî** şeyhunâ ma'rûf ki debbâĝ-hânevî
Andan bilüp öz nefsinî oldı Hudâ'sın âşinâ
50. **Hamdî Muhammed** şeyhunâ andan irişdi vahdete
Buldı maḳâm-ı vuşlatı oldı delîl-i mâ-cerâ
51. Eş-Şeyh **Cemâlî'd-dîn** daḫı andan bulup Hâḳḳ'a sebîl
Ġavvâş-ı 'ilm-i Hâḳ olup dürr-i yetîme irdi tâ
52. Eş-Şeyh **Şalâhü'd-dîn** hem³⁵ andan görüp atvârını
Dil zaḫmına Loḳmân olup çok derdlüye kıldı şifâ
53. Şâhım **Muhammed Zühdî** kim dil tıflını andan bulup
Açdı reşâdet kenzini virdi sezâya ol seḫâ
54. **Şeyh Rüşdî** niḡ ser-tâcıdır ikrârını andan alup
Aldığı veş virmekdedür ḫâliblere ber-muḳtezâ
55. **Rüşdî** benim şâhım budur³⁶ sırrımda mihmânım olan
Hem cânımıḡ cânânesi ol şâhib-i esrâr-ı mâ
56. Nâm ü nişânım yoĝ iken destine aldı kıldı var
Maḫv eyleyüp varlıĝını itdi baḡa yokdan binâ
57. Feyzinde buldum kendimi re'yinde gördüm varımı
Râhında irdim yârımı çün eyledi iḫsân baḡa
58. Cânım içinde cânım ol hep fâ'il ü ef'âlim ol
Benden aḡa kıldım sefer andan irişdim ben aḡa

34 N2: Andan Gümülcinevî eş-Şeyh Halîl aḫz eyledi tarîḳatı
Mısrada eksik heceden ötürü vezin aksamaktadır.

35 N2: hü

36 N1: odur

59. Bunda Hüdâ'sın isteyen tutsun bu rāh er/lerini

Zirā ki bunlardur şahīḥ silsile-i 'Āl-i 'Abā

60. Zāhid sözümlü gūş eylegil cânında ir mizānını

Kim ki Hüdâ'sın istedi mir'āt olupdur Muştafā

61. *Bu meslegi dil-bend iden Haḳ'a irişdi şıdk ile*

Cümlesiniñ yeg kemteri **Rüşdi** durur ehl-i recā³⁷

[3a]

Kaside II

Silsile-nāme-i Tarīḳ-i 'Uşşākiyye-i Hüsāmü'd-dīn Ḳuddise Sırrahu'l-Mübīn

Bi'smillāhi'r-raḥmani'r-raḥīm

[*Mefāilün Mefāilün Mefāilün Mefāilün*]

1. Gel ey cām-ı füyüz-ı 'aşk-ı yārī yār *ola* aḥbār

“Seḳāhüm Rabbühüm”³⁸ ḥamrın kim olmuş sākī-i esrār

2. Çün ol ḥamr-ı sebūyı Haḳ kime dād eyleyüp kılmış

Emīn-i maẓhar-ı cām u şarāb dā'ire-i devvār

3. Silsile³⁹ ol ḥabībinden kime irş olmuş ol hem kim

Aḳa rāḡīb olan kimden alup nüş eylemiş her bār

4. Aç imdi gūş-ı cânıñ kim *saḳa* tafşil idem bir bir

Eger olduñ ise cām-ı vişāl-i 'āşık-ı dīdār

5. O cāmı *bu Süleymān Rüşdi*-yi [*'acze*] şunan kimdir⁴⁰

Simā'-ı cān tüt gāfil mebaş ey tālib-i bīdār

6. *Aḳa* luṭf eyleyen cāmı **Muḥammed Zühdi** [*şeyḥim*] kim⁴¹

Yüzünde çok mihir mühr-i münevver oldu çün izhār

7. Anıñ şākisi 'Abdu'llāh ki a'nī **Şeyḥ Şalāḥü'd-dīn**

Yedinden nüş iden olmuş mey-i taḥkīḳ ile huşyār

³⁷ N1: rehā

³⁸ İnsan Sûresi 21. âyet (Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.)

³⁹ Bu kelimedden ötürü vezin aksamaktadır. Kelime “selâsil” şeklinde okunursa vezin düzelir.

⁴⁰ Bu mısradan eksik heceden ötürü vezin aksamaktadır. Tamirle düzelebilmektedir.

⁴¹ Bu mısradan eksik heceden ötürü vezin aksamaktadır. Tamirle düzelebilmektedir.

8. *Anı da Şeyh Cemâlî'd-dîn* ider nevvî şunup cāmı
Müdüâm-ı 'aşk-ı táb ile olupdur mazharü'l-envār
9. **Muhammed Şeyh Hamdî** çün o cāmı aña şunmuşdur
Anıñ bahş-ı şafâsıyla olupdur rahmet-i Ğaffār
10. *Dağı 'Osman Şeyh şafi* ki debbâğ hānevî ya'nî
Anıñ sākîsidir bî-şekk odur humhāne-i Settār
11. *Aña 'Abdü'l-kerîm eş-Şeyh Keşânî* cām-ı pür-feyzi
İçirdi dest-i luţfunđan ki oldı 'aşk ile muhtār
12. *Anıñ da Şeyh Halîl Ğümülcinevî* dest-i tábından
Şunup cām-ı liķāyı eyledi sermestî [vü] ħammār
13. *O da Hacı Muhammed Şeyh Keşânî'den* içüp bi'z-zāt
Ki oldı devri 'aşkıñda ħaķıķat mülkini hem-vār
14. Çün andan nüş idüp 'Ālim Sinān ol cām-ı taħķîki
'Ulüm-ı rāz-ı 'aşkı eyledi 'aşıkların ĩsār
15. **Karîb Şeyh 'Ömer** andan nüş itdi bāde-i şırfı
Füyüz-ı gülşen-i ma'nāda oldı bülbül-i gülzār
16. *Dağı Seyyid Muĥyî⁴² Cān* şeyh-i Erzincān kim aşlen
Anıñ zātında bulmuşdur künüz-ı 'aşkı [hem] ol yār
17. **Hüsāmü'd-dîn-i 'Uşşâkı** giyüp pîrlik libāsını
Buĥārā'dan gelüp Rüm'a ki olup müşfikî deyyār
18. Odur pîr-i reh-i 'Uşşâk <hem> pîr-i ma'den-i 'irfān
Mey-i cām-ı na'îmiyle niceler oldı zü'l-iķrār
19. *O da aldı Semerķandî sırr-ı Şeyh Aĥmed⁴³ Seyyid'in*
Eliniñ merhem-i 'aşkı ki kıldı dilleri tımār

⁴² Bu kelimeden ötürü vezin aksamaktadır.

⁴³ Bu kelimeden ötürü vezin aksamaktadır.

20. O *da* **Ümmî Sinân-ı** ğavşü'l-vaşîlin içüp câmı
Nice hüşyâr-ı dehr eyledi hem hem-dem [ü] hem i'mâr
21. O *da*hı feyzi **Şeyh Hâcı Karâmânî**'den almışdır
Nice bî-çäreyi luţf ile kıldı çäre-i hammâr
22. O *da* **Şeyh Ahmed-i Yigitbaşı** ki Marmaravî'den
Alup şahbâ-yı 'aşkı eyledi ehl-i dili îşâr
23. **'Alâü'd-dîn-i 'Uşşâkı** aña ser-mâye-i sıdķı
İdüp ihsân cihânda şadıķânı oldu mağrem-dâr
- [3b]
24. Anı *da* **Şeyh Tâcü'd-dîn-i İbrâhim-i** Kayserdir
Şunup bir kâse-i feyz-i Hudâ kim nüş ide her bâr
25. Buña *da* **Şeyh Muhammed Monlâ Pîr** a'nî ki Erzincân
Diyârından gelüp şunmuş mey [ü] şarâb-ı revnaķdâr
26. Bu *da* **Şirvân eş-Şeyh-i Seyyid-i Yahyâ**'dan almış
Şarâb-ı kelim iken sükker-âmîzi balâ-sehhâr
27. Bu *da*hı **Şeyh Şadrü'd-dîn-i** a'nî ol Hıyâmî'den
Muķadder eyledi taht-ı haķıķat üzre ol şeh-vâr
28. O *da* 'izzet ile [hem] **Hâcı 'İzzü'd-dîn** 'inäyetle
Ki virdi tâc-ı "kerremnây"[1] kıldı şâh-ı bî-ekdâr
29. Şunupdur aña *da* câm-ı **Mirâmî Şeyh Muhammed** kim
Devâm-ı 'aşķ ile kıldı anı ihsân-ı Girdigâr
30. Anı *da* Halvetî pîri ki **Şeyh 'Ömer** yeden be-yed
Nigîni vahdete virdi ki oldu hâkim-i devvâr
31. **Gilânî Şeyh Muhammed**'den giyüp pîrlik libâsın kim
Olupdur ser-te-ser dehr-i fenâda nokta-i pergâr
32. O *da* **İbrâhim-i Zâhid Gilânî** dest-i tâbından
Bulupdur baħr-i taħķıķde hezârân dürri-i şeh-vâr

33. **Cemâlîü'd-dîn-i Tebrîzî Muḥammed** Şeyḥ *aya* kıldı
Ḥayâtı nûş idüp *oldı* cihânda pâyidâr-ı dâr
34. **Şihâbü'd-dîn-i Şirâzî Muḥammed** Şeyḥ *aya* kıldı
Şihâb-ı mihr-i 'âlem-tâbveş *bu* ma'nâda izhâr
35. O *da* **Sübḥânî Rüknü'd-dîn Muḥammed** şeyḥden aldı
Ḳamu erkânı taḥḳîḳ-i rızâda *oldı* himmet-dâr
36. *Aya da* **Ḳuṭbü'd-dîn-i Ebherî** i'tâ idüp luṭfen
Yüzünden buldılar hergiz füyüz-ı dînde çün dündâr
37. *Anı da* Şeyḥ Sühverdi **Ziyâü'd-dîn** [hem] bi'z-zât
Açup cân gözleriñ ḥ'âb-ı sevdâdan⁴⁴ eyledi bîdâr
38. **Vecihü'd-dîn-i** kâdî kim *aya* çün eyleyüp nâ'ib
Göñül iklîmine hüküm itmek için şevk ile her bâr
39. **Muḥammed Şeyḥ Fikrî**'den içüp ol câmî kim bi'z-zât
O *da* çok 'âşîka şundu nice peymâne-i gülnâr
40. O *da* eş-Şeyḥ **Muḥammed**'den alup ḥamr [u] mey-i 'aşkı
Ki *oldı* 'âlem-i 'aşkda hemîşe mest o ülfet-kâr
41. O *da* **Mimşâdî**'den "Sâkâhüme Rabbühüme"⁴⁵ ḥamrın
Nice ehl-i dile nûş itdirüp ḳalmışdurur bîdâr
42. O *da* Şeyḥ **Ḥazret-i Bağdâdî**'den Cüneydî kim⁴⁶
Alup irşâd-ı 'aşkı bî-riyâ itmişdurur İşâr
43. Cüneyd *de* Şeyḥ Seriyü's-Sakaṭî' den aḥz idüp feyzî
Ki *kıldı* ehl-i 'aşkı [hem] cemâl-i feyz-i şöhret-dâr
44. Bu *da* **Ma'rûf-ı Kerhî**'den irüp 'irfân-ı Mevlâ'yı
Olup ḡavṣ-ı Ḥudâ emriyle dutdı çerḫ-i pür-ḡaddâr

⁴⁴ Bu kelimeden ötürü vezin aksamaktadır.

⁴⁵ İnsan Süresi 21. âyet (Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.)

⁴⁶ Bu mısradâ vezin aksamaktadır.

45. *Dağı Dāvūd-ı Tâ't*'den 'aceb aḥz-ı 'inâbetle
Olupdur rehberi rāh-ı nızāda fā'il-i muḥtār
46. *O da eş-Şeyḥ Ḥabīb el-'Acemī*'den luṭf-ı Rahmānī
İrişüp eyledi bāb-ı rızāyı feyz ile izhār
47. *O da şavḳ-ı dili eş-Şeyḥ Ḥasan Başırtı*'den almışdur
'Ulüvv-i himmet ile 'ālemi kılmışdurur gülzār
48. *O da ol Ḥaydar-ı Kerrār 'Alī*'den sırr-ı 'irfānı
Alupdur ğarka-i nūrı füyüz-ı Ḥaḳ ile kerān
49. 'Alī *de ol Resūl-i Kibriyā*'dan aldı ol rāzı
Bir pīr ile evvel ü āḥir yār u ḳazā-dār⁴⁷
50. İki zāt setrede birbirin[i] buluban oldılar
Biri rā'ī biri mer'ī biri 'āşık birisi yār
- [4a]
51. *Didi* "laḥmike laḥmī cismike cismī"⁴⁸ nedir fehm it
Giyüp birlik libāsını olupdur mazhar-ı dīdār
52. İki behr-i hüviyyet birbirin meze eyleyüp oldı
Birisi lücce-i ma'nā birisi dürri-i şeh-vār
53. *Biri* parmak başup oldı ki ya'nī nokta-i vaḥdet
Birisi nokta-i rāzī olupdur dā'ir-i pergār
54. *Birisi* lī ma'allāh taḥtını iclās idüp ma'nen
Birisi "Lā fetā illā"da oldı mazhar-ı esrār
55. Ḥabību'llāh *dağı* Ḥaḳ'dan alup esrār-ı tevḥīdī
Bu sırrı olmadı kimse meyānda vāḳıfū'l-ayyār
56. Bu sırdır cilve-i vuşlat denildi ḳāb-ı ḳavseyn hem
Bu sırdır 'āşığı ma'sūḳ dilinde ğayr yok tekrār

⁴⁷ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁴⁸ Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye söylediği rivayet edilmiştir: "Etin etimdir, cismin cismimdir."

57. Bu sırdır 'atve-i mi'râc denildi levenden çün
İkîlik aradan meslûb olup kim bir *ola* her var
58. Şerî'atde itâ'at hem tarîkatde rızâ teslim
Hâkîkatde olan esrâr tabîbim işte *bu* esrâr
59. Ma'ârif kesbini sa'y it *din*ilen bunda ey dâna
Bu râziñ ehline irmek durur ve'l-hâşih ey yâr
60. Dağı pîr ü pîrân hem hem mürebbî mürşid ü rehber
Dinilen cümle *bu* sırdır degildir gayrı zü'l-'ayyâr
61. Bulanlar sırr-ı Settâr'ı irenler vech-i dildâr
Bularla buldılar bî-şekk bulanlar kurb-ı dildâr
62. Bu yolda mâye-i nûrî Muhammed *den*ilen râzî
Bu mezkûr olunan zâtlar *ile* bulmuşdurur ebrâr
63. Ezelden tâ ile'l-ân böyle cârîdir degil gayrı
Hilâfîñ anlayup şüfî yoluñ itme hilâfû'd-dâr
64. Bu kenz-i Hakk'ı taḥkîki göñülden feth idüp şüfî
Olagör cümle-i fâ'ik k'olup 'âlemde şöhet-dâr
65. Kişi *bu* 'âleme nefis ü Rab'ini bilmege geldi
Ne kıldıñ n'eylediñ şüfî ki var *mi* sende ol esrâr
66. Bilinmez nefis *ile* çün Rabb eger bî-mürşid oldıñsa
Kırtı da'vâyı terk eyle sülüküñ idegör tekrâr
67. Bulup âdem-i ma'nî[yi] *olag*ör bendesi anıñ
Anıñ vechinde ol nûrî temâşâ idegör sen var
68. Dir işeñ âdem-i ma'nî *kanı* ben varayım aña
Kaşîdem evvelinden gör okuyup olasıñ bîdâr
69. Silsile⁹⁰ eyledim bir bir olardır mâye-i iksîr
Bulup *bu* mâyeden bir pîr sülüküñ eyle var ikrâr

49 Bu kelimededen ötürü vezin aksamaktadır.

70. *Sağa her ne buyursa dime hiç lâ [vü] ne'am emrin*

Ƙamu ef'âlini ez-dil di küfri yârî tmân yâr

71. Eger h'âhişger iseñ **Rüşdî'niñ**⁵⁰ gevher-i âvîzin

Dü güşîş idegör mengüş olasıñ mazhar-ı dîdâr

[4b]

Sonuç

Bu çalışmayla silsile-nâme türüne ait iki yeni eser gün yüzüne çıkmış ve silsile yazma geleneğinin tarikat erbabınca ne kadar kıymetli olduğu bir kere daha anlaşılmıştır. Tespit edilen 61 ve 71 beyitten müteşekkil iki yeni Uşşâkî silsile-nâmesiyle -şimdilik- en fazla silsile-nâme (3) yazan şair manzumeyle Rüşdî olmuştur. Kasidelerde kullanılan uzun vezinler dikkat çekici olup şair, meramını daha fazla anlatabilmek için uzun kalıplı vezinleri tercih etmiştir. Üslup olarak sârih ancak dili yer yer ağırlaşmıştır. Kasidelerde birer beyitle anlatılan 44 tarikat büyüğünün hayatına dair herhangi yeni bir bilgiye ulaşılammıştır. Hemen her silsile-nâmede aktarılan hususları burada da müşahede ediyoruz. İki kasidenin muhteva, dil ve üslup yönünden hiçbir farkı yoktur. Bu durum bilinen diğer silsile-nâmesi için de geçerlidir.

Metin neşri meselesinde, ciddî katalog taramalarının ardından tüm nüshaları temin edip metni edisyon kritikli kurmak gerekir. Bu örnekle görüldü ki eksik nüsha bırakmak her zaman çalışmayı yarım bırakır ve ileride mutlaka problem çıkar. Süleyman Rüşdî'nin başka eserleri de yeni yeni gün yüzüne çıkmaktadır. Rüşdî Dîvânı'nın bir nüshasında bulunmayan iki yeni kasidesi, başka iki nüshasında ortaya çıkmıştır. Tüm nüshalardan hareketle bu dîvânın yeniden neşredilmesi elzem hâle gelmiştir. İleride yapılacak yeni çalışmalarla bu eksikliğin tamamlanabileceğini ümit ediyoruz.

Kaynakça

- Ayçiçeği, B. (2014). "Sarı Abdullah Efendi (ö. 1661)'nin Meslekü'l-Uşşâk Kasidesi ve La'li-zâde Abdülbâkî (ö. 1716)'nin Zeyli", *Turkish Studies*, Cilt: 9/3, s. 189-211.
- Aydın, C. (2020). *Uşşâkî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, Doktora Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Çalık, P. (2018). *Yemez-zâde Süleyman Rüşdî ve Pend-i Attar Tercümesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Donuk, S. (2020). "Türk Edebiyatında Silsile-nâme ve Seyyid Ahmed Cezbî'nin Câmî'u's-silsile Adlı Silsile-nâmesi", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 6/1, (2020): 16-36.
- Donuk, S. (2022). "Acem-zâde Mustafa Cemâlî ve Silsile-nâme-i Mevleviyye'si", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 23/47, s. 629-678.
- Kılıç, M. E. (2012). "Uşşâkîlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 42, s. 232-233.
- Kiremitçi, F. (2018). "Menâkıb-nâme ve Silsile-nâme Türlerinin Manzum Bir Örneği: Kürkçübaşı-zâde Ali'nin 'Silsiletü'n-nûr' Adlı Mesnevisi", *Asos Journal The Journal of Academic Social Science*, 6/74, s. 137-180.
- Kuruüzüm, H. (1991). *Süleyman Rüşdî*, Denizli.
- Özçelik, T. (2018). "Tarikat ve Silsile Geleneği İçerisinde Bir Sünbülüyye Silsilesi", *Edebî Eleştiri Dergisi*, 2/2, s. 106-113.

⁵⁰ Bu kelimeden ötürü vezin aksamaktadır.

- Özkat, M. (2022). “Türk Edebiyatında Manzum Meşâyih Silsile-nâmeleri (Tasavvufi Silsile-nâmeler-Tarikat Silsile-nâmeleri)”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 28, s. 491-555.
- Öztoprak, N. ve Özkat, M. (2021). “Hâfız Cemâlî'nin Silsile-nâme-i Tarikat-ı Aliyye-i Uşşâkî Adlı Muvaşşah Manzumesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 26, s. 448-490.
- Semiz, K. (2010). *Semiz-zâde Süleyman Rüşdî Efendi ve Dîvânı*, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi.
- Susoy, N. (2020). *Süleyman Rüşdî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi.
- Şengün, N. (2019) “Aydın Karacasu’da Bir Uşşâkî Şeyhi: Şâir Yemez-zâde Süleyman Rüşdî ve Bilinmeyen Eserleri”, *İslami ilimler Dergisi*, 14/2, s. 141-154.
- Şengün, N. (2020). *Aydın Karacasulu Bir Uşşâkî Yemez-zâde Süleyman Rüşdî*, İstanbul: Okur Akademi Yayınları.
- Tanç, N. (2013). “Rüşdî, Yemez-zâde Süleymân”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rusdi-yemezzadesuleyman>, [E.T.: 11.05.2022]
- Taşkesenlioğlu, L. (2018) “Uşşâkîlik ve Dîvân Şiirinde Uşşâkî Şairler”, *UMTEB - 4. Uluslararası Mesleki ve Teknik Bilimler Kongresi*, (Ed: Murathan KEHA ve Zhanuzak ALİMGEREYEV) Erzurum, IKSAD Yayınevi, s. 873-889.
- Tatçı, M. (2009). “Senâyî Hasan Halvetî'nin Divânı ve Manzûm Bir Celvetiyye Silsilenâmesi”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI*, Cilt: 1, İstanbul, s. 339-376.
- Tosun, N. (2009). “Silsile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, s. 206-207.

Tıpkıbasımlar (N1 İ.Ü. Nadir Eser Kütüphanesi) I. Kaside

[2a]

[2b]

II. Kaside

[4a]

[4b]